

УДК 811.111'42

**МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ СТЕРЕОТИПНИХ УЯВЛЕНЬ
ПРЕДСТАВНИКІВ АНГЛОМОВНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ
ПРО ЕКОНОМІЧНЕ ПІДГРУНТЯ МІЖСОБИСТІСНИХ РОЛЕЙ
ЧОЛОВІК І ДРУЖИНА У ТЕКСТІ АНГЛОМОВНОГО АНЕКДОТУ**

А.С. Птушка, канд. філол. наук (Харків)

Ця стаття присвячена дослідженню мовної об'єктивації стереотипних уявлень про міжособистісні ролі чоловіка та жінки (економічне підґрунтя) у тексті англomовного анекдоту. Результати аналізу дозволяють зробити висновок про те, що чоловік є об'єктом висміювання за фінансову неспроможність, низький соціальний статус, небажання трудитися для забезпечення сім'ї й намагання перекласти цей обов'язок на дружину як невідповідний еталонній ролі захисника-годувальника, а дружина – за невміння господарювати й намагання перекласти цей обов'язок на чоловіка як невідповідна ролі берегині домашнього вогнища.

Ключові слова: англomовний анекдот, міжособистісні ролі, захисник-годувальник, берегиня домашнього вогнища.

Птушка А.С. Языковая объективация стереотипных представлений представителей англоязычной лингвокультуры об экономической подпочве межличностных ролей муж и жена в тексте англоязычного анекдота. Данная статья посвящена исследованию языковой объективации стереотипных представлений о межличностных ролях мужчины и женщины (экономическая подпочва) в тексте англоязычного анекдота. Результаты анализа позволяют сделать вывод о том, что мужчина является объектом высмеивания за финансовую несостоятельность, низкий социальный статус, нежелание трудиться для обеспечения семьи и попытки переложить эту обязанность на жену как несоответствующий эталонной роли защитника-кормильца, а жена – за неумение хозяйничать и попытку переложить эту обязанность на мужчину как несоответствующая роли хранительницы домашнего очага.

Ключевые слова: англоязычный анекдот, межличностные роли, защитник-кормилец, хранительница домашнего очага.

Ptushka A.C. Linguistic objectification of stereotype presentations of representatives of English-language lingvoculture about economic subsoil of interpersonal roles of husband and wife in the text of the English-language anecdote. This article is devoted to the research of linguistic objectification of stereotype pictures of interpersonal roles of man and woman (economic subsoil) in the text of the English-language anecdote. The results of the analysis allow to draw a conclusion that a man is the object of derision for financial insolvency, low social status, unwillingness to work for keeping family and attempt to shift this duty on a wife as incongruous to the standard role of defender-bread-winner, and wife – for the lack of ability to be in a charge and attempt to shift this duty on a man as incongruous to the role of keeper of fireside.

Keywords: English-language anecdote, interpersonal roles, defender-bread-winner, keeper of fireside.

Ця стаття присвячена дослідженню мовної об'єктивації стереотипних уявлень про міжособистісні ролі чоловіка та жінки (економічне підґрунтя) у тексті англomовного анекдоту.

Актуальність дослідження визначається антропоцентризмом, пов'язаним, з одного боку, із розглядом лінгвістичних аспектів гумору як особли-

вого виду людської діяльності в рамках сміхової картини світу, а, з другого, – залученням гендерного чинника, що відбиває найсуттєвіші фізіологічні, психологічні та соціокультурні характеристики людини.

Хоча англomовний анекдот вже був предметом наукового аналізу [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8], вказана про-

© Птушка А.С., 2013

блема ще очікує висвітлення з позицій когнітивно-дискурсивної парадигми, що й визначає новизну дослідження.

Об'єктом статті є тексти сучасних англомовних анекдотів, що відбивають гендерні стереотипи. Предметом дослідження є мовні засоби сміхової репрезентації гендерних стереотипів у текстах англомовних анекдотів.

Мета роботи полягає у розкритті специфіки мовної об'єктивації гендерних стереотипів у текстах англомовних анекдотів.

Матеріалом дослідження слугували 3760 текстів англомовних анекдотів, персонажами яких є чоловік та жінка.

Міжособистісні ролі чоловіка та дружини мають економічне й психологічне підґрунтя. Економічне підґрунтя визначено статевим розподілом видів діяльності з урахуванням фізіологічної здатності жінки до дітонародження й, тим самим, відтворення робочої сили. Такий розподіл ролей дає чоловікові економічну владу над жінкою, закріплюючи за ним соціально-психологічну роль глави сім'ї, в обов'язки якого входить фінансове забезпечення родини, й залишає жінці роль дружини / домогосподарки / матері, що має опікуватися проблемами побуту.

Символічні еталонні ролі захисника-годувальника та берегині домашнього вогнища висувають принципово різні вимоги до чоловіка та жінки.

Від чоловіка очікується, насамперед, стабільне *фінансове положення*. Відповідно, висміюється чоловік, що не виправдовує цих очікувань. Він стає об'єктом негативної телеологічної оцінки *неефективно* (як наприклад: (1), де комізм є результатом каламбуру на основі омонімії *dear/дорогий, коханий* та *deer/олень*, а також синонімії останнього з іменем персонажу *stag/олень*):

(1) – *We call him Stag.*

– *Why?*

– *He is a dear with no dough.* (5600 jokes, p. 113)

Об'єктом сміхової репрезентації стає фінансово неспроможний жених. Так, у (2) сміховий ефект створюється як невідповідністю жениха маскулінному патріархальному еталону за соціально-теле-

ологічним параметром, так і утилітарним нормам реалізму: він не тільки демонструє свою фінансову неспроможність, але й не в змозі дати оцінку реальному стану речей (виграш в лотерею – один шанс з мільйона й не можна на нього покладатися, коли йдеться про таку серйозну річ, як утримання майбутньої сім'ї). Як результат, він стає об'єктом як негативної телеологічної оцінки *неефективно*, так і утилітарної – *шкідливо*.

(2) – *You want to marry my daughter? What are your means?*

– *I expect shortly to come into a fortune of between one thousand and four hundred thousand dollars.*

– *Why are you so uncertain about the amount?*

– *It's a ticket I have at Sweepstake.* (5600 jokes, p. 285)

Чоловіча соціально-психологічна роль добувача-годувальника подається як обов'язок, що приходить на зміну романтизму кохання після весілля (порівн. (3), де комізм виникає в результаті каламбуру, що спирається на параномазію):

(3) *Before marriage a man yearns for a woman.*

After marriage the "y" is silent. (<http://iteslj.org>)

Фінансово неспроможний чоловік є об'єктом негативної оцінки дружини, порівн. (4), де комізм створюється на підставі порушення персонажем-дружиною принципу релевантності: адресат інтерпретує звернене до неї запитання *Does your husband get what he earns?*, виходячи з пресупозиції, що чоловік є здібним і заслуговує достойної винагороди, оскільки така інтерпретація є найбільш очікуваною за даних обставин; дружина ж актуалізує менш релевантний смисл запитання, виходячи з пресупозиції, що чоловік не є здібним і не заслуговує на добру винагороду, тому тієї платні, що він отримує, недостатньо для достойного утримання сім'ї (друга інтерпретація є менш релевантною, бо містить імпліцитну образу чоловіка й, відповідно, його дружини, до якої звернене запитання):

(4) – *Does your husband get what he earns?*

– *Yes, that's why we are always so hard up.* (5600 jokes, p. 327)

Чоловік, фінансово залежний від жінки, стає об'єктом жорстокого осміяння: його уподібнюють жалюгідному бродязі, порівн. (5), де комізму досягнуто на підґрунті зіткнення прогнозованого й непрогнозованого референтів негативно-оцінної номінації *bum/ бродяга* у результаті порушення принципу релевантності:

(5) *A woman was chatting with her next-door neighbour. "I feel good today. I started out this morning with an act of unselfish generosity. I gave a five dollar bill to a **bum**."* "You gave a **bum** five whole dollars? That's a lot of money to just give away. What did your **husband** say about it?" "Oh, **he** thought it was the proper thing to do. **He** said, 'Thanks'." (English for the grown up, p. 97)

Висміюється і чоловік, що свідомо не хоче виконувати роль добувача-годувальника. Такий чоловік є об'єктом морально-етичної оцінки *неприпустимо* за порушення норм життєзабезпечення (максими *Слід трудитися*) й невідповідність традиційному маскулінному еталону (порівн. (6), де комізм посилюється переосмисленням у буквальному значенні фразеологізму *to look out – ніктуватися й виглядати з вікна*):

(6) – *My father's very kind-hearted.*
– *Kind-hearted? Why, he'd rather see his family starve than work.*
– *Yeah – he looks out for his family. He sits in the window all day – says somebody has to look out for his family.* (5600 jokes, p. 198)

Об'єктом сміхової репрезентації стає чоловік, що не проти перекласти відповідальність за утримання сім'ї на жінку. Такий персонаж підпадає під негативну морально-етичну оцінку *неприпустимо* як невідповідний гендерній еталонній ролі годувальника, а також загальнолюдським моральним нормам життєзабезпечення (максимі *Слід трудитися*) й нормам контакту (максимі *Слід бути щирим*). Порівн. (7), де комізм є результатом неадекватних з точки зору вказаних норм дій чоловіка: замість того, щоб підставити плече й полегшити життя своєї працюючої дружини, він надягає чорні окуляри, щоб відсторонитися від цієї проблеми:

(7) – *Why do you wear dark glasses?*
– *Because I can't bear to see my wife work so hard.* (5600 jokes, p. 64)

У (8) сміховий ефект посилюється на підставі порушення чоловіком принципу релевантності при інтерпретації висловлення *It's no disgrace to work* (він розуміє його не як загальнолюдський принцип життєзабезпечення, звернений насамперед до нього самого, а як спонукування, адресоване його дружині):

(8) – *It's no disgrace to work.*
– *That's what I tell my wife.* (5600 jokes, p. 200)

Такий чоловік трактує лозунги феміністів на свій лад. Порівн. анекдот (9), комізм якого є результатом порушення принципу релевантності (адресат вважає, що запитання *Well, don't you think wives should be paid wages?/Чи не вважаєте Ви, що домогосподаркам потрібно платити* містить пресупозицію *Праця домогосподарки повинна оплачуватися*, у той час як персонаж-чоловік вкладає у нього смисл *Домогосподарки, крім ведення домогосподарства, можуть ще й ходити на роботу й заробляти гроші*):

(9) – *Feminist: Isn't it horrible how women are exploited?*
– *Man: Yes, yes, it's horrible.*
– *Feminist: Well, don't you think wives should be paid wages?*
– *Man: Sure, I do! Why do you think I send my wife to work!* (5600 jokes, p. 200)

Висміюється невідповідний маскулінному еталону чоловік, що не має пристойного соціального статусу, оскільки статус напряду пов'язаний із його фінансовою спроможністю. Такий чоловік стає об'єктом негативної телеологічної оцінки *неефективно* (порівн. (10), комізм якого є результатом невільно інтерпретованого майбутньою нареченою евфемізму-перифраза *a liver and kidney specialist/ спеціаліст з печінки та нирок*, вжитого женихом для позначення професії м'ясника):

(10) – *Why did you break your engagement to Tom?*
– *He deceived me. He told me he was a **liver and kidney specialist**, and I found out **he only worked in the butcher's shop.*** (<http://iteslj.org>)

Від жінки очікується вміння вести домашнє господарство. Жінка, що не вміє готувати, підлягає осміянню і стає об'єктом телеологічної оцінки *не-ефективно* порівн. анекдот (11), сміховий ефект якого закорінений у порушенні онтологічних норм на підставі перенесення міфологічних персонажів у повсякденну побутову ситуацію за допомогою метафоризованого порівняння чоловіка з грецьким богом й метафоричного уподібнення страв, приготованих дружиною, жертвопринесенню (як відомо, жертви, принесені богам, спалювались на вогні):

(11) – *She treats her husband like a Grecian God.*

– *How's that?*

– *She places a burnt offering before him at every meal.* (5600 jokes, p. 192)

Об'єктом сміхової репрезентації стає й чоловік, що використовує свою фінансову владу над дружиною для спонукання її до виконання обов'язків домогосподарки за рахунок обмеження ступеню її свободи, порівн. (12), де комізм є результатом буквальної інтерпретації дружиною перифраза *machinery in general/ механізми взагалі*, вжитого чоловіком на позначення *пральної машинки/ washing machine* для маніпулювання дружиною й приховування свого небажання купувати їй автомобіль, що надав би їй більшого ступеню свободи й відволікав би від домашнього господарювання. Об'єктами негативної оцінки тут стають обидва персонажі: чоловік – морально-етичної *непринустимо* як порушник норм контакту (максими *Слід бути щирим*), а дружина – утилітарної *шкідливо* як порушниця утилітарних норм реалізму (максими *Слід усвідомлювати реальний стан речей*):

(12) – *So your husband refused to buy you an auto of your own?*

– *He didn't exactly refused. He said he thought I ought to become more familiar with machinery in general and so he bought me a washing machine to start on.* (5600 jokes, p. 402)

Висміюється як чоловік, що виставляє надто багато вимог до своєї дружини як домогосподарки, так і чоловік, що вимушений сам піклуватися про себе, оскільки неспроможний спонукати свою дружину до виконання її традиційної фемініної ролі. Порівн. (13) й (14), де сміховий ефект ґрунтується,

відповідно, на неусвідомленні персонажем-чоловіком онтологічних норм (чоловік воліє, щоб дружина пришила гудзик до сорочки без наявності сорочки) та порушенні логічного закону несуперечності (персонаж дає стверджувальну відповідь на альтернативне запитання) та, власне, невідповідності побутових обов'язків чоловіка його еталонній ролі. У (13) чоловік є об'єктом морально-етичної оцінки *непринустимо* як порушник морально-етичних норм контакту (максими *Не можна бути надто вимогливим*), а у (14) – утилітарної *шкідливо* як порушник утилітарних норм реалізму (максими *Слід усвідомлювати реальний стан речей*):

(13) *And the kind of wife I'm looking for is one who can sew. The kind you can give a handful of buttons to and say: Here – sew some shirts on these.* (5600 jokes, p. 310)

(14) – *Tell me, Tom, did you marry that girl, or do you still darn your own socks and do your cooking?*

– *Yes.*

– *Yes what?*

– *I married the girl and I still darn my own socks and do my own cooking.* (5600 jokes, p. 293)

Роль домогосподарки настільки міцно закріпилася за жінкою в англійській культурі, що спроби чоловіка навіть тимчасово взяти на себе традиційні жіночі обов'язки підлягають висміюванню на підставі невідповідності його дій утилітарним нормам реалізму як такого, що не здатний адекватно оцінити ситуацію і свої сили:

(15) *Mary was married to a male chauvinist. They both worked full time, but he never did anything around the house and certainly not any housework. That, he declared, was woman's work.*

But one evening Mary arrived home from work to find the children bathed, a load of wash in the washing machine and another in the dryer, dinner on the stove and a beautifully set table, complete with flowers.

She was astonished, and she immediately wanted to know what was going on. It turned out that Charley, her husband, had read a magazine article that said working wives could

be more romantically inclined if they weren't so tired from having to do all the housework in addition to holding down a full-time job.

The next day, she couldn't wait to tell her friends in the office. "How did it work out?" they asked. "Well, it was a great dinner," Mary said. "Charley even cleaned up, helped the kids with their homework, folded the laundry and put everything away." "But what about afterward?" her friend wanted to know. "It didn't work out," Mary said. "Charley was too tired." (English for the grown-up, p. 128)

В анекдотах, які виходять із пресупозиції, що дім є суто жіночою цариною, чоловік поданий як такий, що є неспроможним не те, що навести там порядок, а навіть відшукати потрібні йому речі без допомоги дружини (порівн. (16), де сміховий ефект створюється приписуванням чоловікові поведінкових характеристик дитини):

- (16) *We lived next door to a young couple. One evening the wife, white as a sheet, called me over to her flat saying it had been burgled. All the cupboards and drawers were open, with the contents scattered about the floor. She wanted to call the police, but I advised her first to inform her husband. And thus the case was solved. What happened there? Can you guess? The answer: her husband had dropped in briefly while she was out, to look for his driving license.* (<http://www.english4u>)

Сміховий ефект низки анекдотів закорінений у перехресній атрибуції маскулінної ролі жінці, а фемінінної чоловікові. Очевидно, ця ситуація видається середньостатистичному представнику англомовної лінгвокультури настільки далекою від норми, що досягнення комізму тут не потребує застосування ніяких інших прийомів, крім дескрипції прогнозованого результату ламання традиційних гендерних стереотипів:

- (17) *(Switching woman-man situation around)*
Business woman: Well, I must hurry home to dinner. I love a good home cooked meal, don't you?
Second woman: Yes, but I'm beginning to suspect my husband's spending his afternoons in the matinees. I'm positive that pudding we

had last night came from the delicatessen.

(5600 jokes, p. 106)

- (18) – *What was the terrible row upstairs last night between young Peck and his wife?*
 – *Oh, Peck's a long-suffering chap, but he finally lost control when his wife kept flicking cigarette ashes all over the floor he had just swept.* (5600 jokes, p. 222)
- (19) – *That's an accomplished girl Ben is going to marry. She can swim, ride, dance, drive a car, and pilot a plane. A real all-round girl.*
 – *They should get along fine. You know Ben is a good cook.* (5600 jokes, p. 301)

Об'єктами осміяння стають так звані 'нова жінка' та 'нова матір', тобто жінки, що долають традиційні стереотипи. Порівн. (20) та (21), де комізм, відповідно, є результатом каламбуру, що ґрунтується на омонімії (співпадають за звучанням омофони: множина іменника *sock/носок* і третя форма однини дієслова *sock/бути*), та невідповідності поведінки персонажа традиційному фемінінному еталону (виходячи з традиційних уявлень, куріння є несумісним з роллю матері); відповідно, як 'нова жінка', так і 'нова матір' є об'єктами морально-етичної оцінки *непринципово* як порушниці норм життєдіяльності (максими *Слід добре виконувати свої обов'язки*):

- (20) – *What's the difference between the so-called old-fashioned woman and the so-called modern woman?*
 – *The old-fashioned woman used to darn her husband's socks while the modern woman socks her husband.* (<http://www.english4u>)
- (21) *A modern mother is one that can hold safety pins and a cigarette in her mouth at the same time.* (5600 jokes, p. 324)

З іншого боку, висміюється не лише невідповідність жінки еталонній фемінінній ролі, але й власне патріархальний фемінінний еталон як такий. Порівн. (22), комізм якого закорінений у порушенні принципу релевантності (у серйозній тональності спілкування не можна очікувати, що запитання *Чому ця жінка переходить дорогу?* ґрунтується на пресупозиції *Чому вона не готує обід вдома на кухні?*, оскільки таке грубе втручання в життя

індивіда суперечить як етологічним, так і лінгвоетологічним нормам):

(22) – *Why did the woman cross the road?*

– *Who cares?*

– *Why isn't she in the kitchen cooking dinner?*

(<http://www.english4u>)

Об'єктом осміяння стає також еталон домогосподарки, зокрема стереотипні уявлення про те, що жіночі секрети господарювання передаються із покоління у покоління (порівн. (23), де сміховий ефект є наслідком руйнації цих стереотипів):

(23) *A young newlywed was preparing a ham for Christmas dinner. She carefully cut off the end of the ham before placing it in the pan for baking. Her husband asked her, "Why did you cut off the end of the ham?" And she replied, "I really don't know, but my mother always did, so I thought you were supposed to." Later, when talking to her mother, she asked her why she cut off the end of the ham before baking it, and her mother replied, "I really don't know, but that's the way my mom always did it." A few weeks later while visiting her grandmother, the young woman asked, **Grandma, why is it that you cut off the end of a ham before you bake it?**" Her grandma replied, **"Well, dear, it would never fit into my baking pan."***

(<http://www.native-english>)

Отже, результати аналізу мовної об'єктивації стереотипних уявлень представників англomовної лінгвокультури про економічне підґрунтя міжособистісних ролей *чоловік* і *дружина* дозволяють говорити про те, що розглянуті анекдоти виконують кілька прагматичних функцій: карнавалізації, патріархальних гендерних еталонів й, навпаки, регуляції поведінки чоловіка й жінки у відповідності з цими еталонами. Функція регуляції реалізується на основі формування стосовно невідповідного еталону гендерного актанта, що є об'єктом негативної телеологічної/етичної/утилітарної оцінки, негативного почуття-ставлення, що в залежності від змісту анекдоту й емпатії адресата може набувати змісту несхвалення/зневаги/презирства. Чоловік є об'єктом висміювання за фінансову неспро-

можність, низький соціальний статус, небажання трудитися для забезпечення сім'ї й намагання перекласти цей обов'язок на дружину як невідповідний еталонній ролі захисника-годувальника, а дружина – за невміння господарювати й намагання перекласти цей обов'язок на чоловіка як невідповідна ролі берегині домашнього вогнища. З іншого боку, карнавалізації підлягають і цінності альтернативної феміністської моделі сімейних відносин.

Перспективу подальших досліджень складе аналіз мовної об'єктивації стереотипних уявлень про міжособистісні ролі чоловіка та жінки (психологічне підґрунтя) у тексті англomовного анекдоту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко В.А. Анекдот как разновидность речевых жанров / В.А. Дмитренко, И. С. Курсова // *Studia Germanica et Romanica: Иноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*. – 2004. – Том 1, № 3. – С. 5–16.
2. Кобякова І.К. Концептуалізація та категоризація гумору / І.К. Кобякова // *Вісник Сум. держ. ун-ту*. – 2006. – Т. 1., № 11('95). – С. 35–39.
3. Кобякова І.К. Креативне конструювання вторинних утворень в англomовному дискурсі: [монографія] / І.К. Кобякова. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 123 с.
4. Левицкий А.Э. Комическое: играем языком / А.Э. Левицкий // *Логический анализ языка. Языковые механизмы комизма* / [отв. ред. Н.Д. Арутюнова]. – М. : Индрик, 2007. – С. 295–308.
5. Attardo S. Joke as a text type / S. Attardo, J. –Ch. Chabanne // *Humour*. – 1992. – P. 165–176.
6. Attardo S. Linguistic theories of humour / S. Attardo – Berlin - N.Y. : Mouton de Gruyter, 1994. – 386 p.
7. Chiaro D. The Language of jokes. Analysing verbal play / D. Chiaro – L., N.Y. : Routledge, 1992. – 129 p.
8. Nash W. The language of humour / W. Nash–L.-N.Y. : Longman, 1985. – 200 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Миловидов В.А. English for the grown-up: Английский для взрослых / В.А. Миловидов. – СПб. : Антология, 2003. – 400 с.
2. Meiers M. 5600 jokes for all occasions / M. Meiers, J. Knapp. – New York : Crown Publishers, 1980. – 605 p.
3. <http://iteslj.org/c/jokes.html> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.
4. <http://www.english4u.dp.ua/modules.phpname=Aneccdots.docx> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.
5. <http://www.native-english.ru/downloads/etc/jokes.zip> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.